

Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte

Assisted reproduction and the impact on legal status of the human embryo

JUDr. Jakub Valc, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Krajský soud v Brně

Abstract: Problems associated with low birth rates have been a long time a societal issue which, in the context of the development of modern biomedical technologies, is closely related to methods of assisted reproduction, especially artificial insemination, which is considered in the discourse to be the only reliable treatment of infertility. However, people don't talk too much about the fact, that it is connected to many ethical and legal questions about disrespect the integrity and dignity of the human embryo. He is not considered to be the goal of these procedures but only a means of realizing the right to family life or the development of science if he becomes redundant. The aim of this article will be to point to the fact that the current legal situation in reproductive medicine degrades an unborn child into mere biological material or the subject of a contractual arrangement in the form of a surrogate agreement without providing him with adequate legal protection. The related legal concept of anonymous donation then has negative influence on the social life and the development of identity of the individual, who was conceived by using these methods. For this purpose, we will focus our attention on critical analysis of the legislation and we will also point to the need to reconsider the current approach of the legislator, which should proportionally take into account not only the interest of the society but also of every (artificially) conceived child.

Key words: artificial insemination – surrogacy - anonymous donation - redundant embryo

Abstrakt: Problémy spojené s nízkou porodností jsou již dlouhou dobu celospolečenským tématem, které v kontextu vývoje moderních biomedicínských technologií úzce souvisí s metodami asistované reprodukce, zejména umělého oplodnění, které je v rámci diskurzu považováno za jedinou spolehlivou léčbu neplodnosti.

Nehovoří se však příliš o tom, že s jeho realizací je spojeno mnoho etických a právních otázek, které souvisejí s nerespektováním integrity a důstojnosti lidského embrya. To totiž není považováno za cíl daných postupů, ale pouze jako prostředek k realizaci práva na rodinný život či rozvoj vědy, pokud se stane nadbytečným. Cílem tohoto článku bude poukázat na skutečnost, že současný právní stav v oblasti reprodukční medicíny degraduje začínající život na pouhý biologický materiál či předmět smluvního ujednání v podobě surogační dohody, aniž by mu jakožto lidské bytosti poskytoval náležitou právní ochranu. Související zákonná koncepce anonymního dárcovství navíc negativním způsobem navždy ovlivňuje společenský život a osobnostní vývoj takto počatého jedince. Za tímto účelem budeme kriticky analyzovat danou právní úpravu a poukážeme na potřebu celkové změny přístupu zákonodárce, který by měl proporcionálně zohledňovat nejen zájem společnosti, ale také každého (uměle) počatého dítěte.

Klíčová slova: umělé oplodnění – náhradní mateřství – anonymní dárcovství – nadbytečné embryo

ÚVOD

V kontextu stále progresivnějšího vývoje biomedicínských technologií vyvstává mnoho nových eticko-právních problémů, které jsou navzájem provázány s otázkou, zda by právo mělo vědě stanovovat určité mantinely či nepřekročitelné hranice. Její zodpovězení hraje zcela klíčovou roli zejména v těch vědních oblastech, které přímo či nepřímo zasahují do počátku, podstaty a vývoje lidského života. Tradičně byla tato problematika spojována výlučně s prováděním interrupcí, které rovněž můžeme považovat za určitou formu etického dilematu, kdy na pomyslné misce vah stojí právo ženy na rozhodnutí či ochranu soukromého života a právo nenarozeného dítěte na život. Již v průběhu druhé poloviny minulého století však vědci udělali velké pokroky v oblasti zkoumání a manipulace s genetickou výbavou člověka, čímž nejen výrazným způsobem posunuli hranici lidského poznání, ale také vytvořili prostor pro otevření systematického diskurzu ve zcela nových otázkách bioetického charakteru.

Tyto vědecké poznatky totiž velmi rychle našly své praktické uplatnění zejména v oblasti genového inženýrství a reprodukční medicíny, o čemž ostatně svědčí narození prvního dítěte ze zkusavky jménem Louisa Brown v roce 1978. Její příběh ostatně bývá prezentován jako okamžik, od kterého můžeme hovořit o zrodu zcela zásadního a efektivního způsobu využití biomedicíny na poli prevence a léčby neplodnosti.¹ Postupem času však bylo poukazováno také na rizika či negativní stránku těchto postupů, a to nejen v kontextu suplování doposud zcela přirozeného aktu početí dítěte, ale také ve vztahu k nedůstojnému nakládání s nevyužitými embryi a provádění náhradního mateřství. Stejně jako jiné intencionální zásahy do přirozenosti aktu početí a vývoje dítěte, je totiž tento nástroj reprodukční medicíny spojen s celou řadou etických a právních problémů.

Sleduje tedy umělé oplodnění opravdu legitimní cíl, respektive léčbu neplodnosti? Jak je zacházeno s nadbytečnými embryi? Můžeme opravdu degradovat nenarozené dítě na pouhý předmět smluvního ujednání a znemožnit mu kvůli anonymnímu dárcovství možnost poznat své genetické rodiče? Cílem tohoto článku je pomocí kritické analýzy dotčené právní úpravy poukázat na skutečnost, že současný vývoj reprodukční medicíny nelze vnímat pouze izolovaně, a to jako nástroj prevence a lékařské pomoci. Naopak je nutné uvědomovat si také související rizika a problémy, které jsou s její aplikací spojeny. Diskuse v těchto otázkách by ovšem neměla zůstat pouze v rovině filozofie či bioetiky, ale měla by se stát také právním tématem, které přímo souvisí s hodnotovým směřováním naší společnosti.

Nejprve se tedy zaměříme na pojmové vymezení a podstatu asistované reprodukce, respektive její nejvíce používanou metodu umělého oplodnění. Poukážeme zejména na problematické aspekty související s vytvářením a využíváním nadbytečných embryí, a to díky současné koncepci veřejnoprávního statusu nenarozeného dítěte, který je v rozporu s biologickými poznatky degradován na pouhou osobu v potenci, která není nositelem práv. Následně se již zaměříme na specifickou oblast asistované reprodukce, známou jako náhradní mateřství, jejíž regulace je v současné době nejen

---

¹ HÖÖG, Ch. Human in vitro fertilization. *The Nobel Assembly at Karolinska Institutet*. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/2010/advanced-medicineprize2010.pdf> [cit. 8. 10. 2017].

nejednoznačná, ale také neslučitelná s tradičním rozlišováním věcí a osob v právním slova smyslu. Závěr pak poukážeme na skutečnost, že právní úprava umělého oplodnění neovlivňuje negativně pouze ochranu nenarozeného dítěte, ale díky anonymnímu dárcovství je schopna nenávratně zasáhnout rovněž do identity a vývoje již dospělého jedince.

1. ASISTOVANÁ REPRODUKCE: EMBRYA JAKO SPOTŘEBNÍ MATERIÁL?

Asistovanou reprodukci je třeba vnímat v její podstatě nikoliv jako jeden konkrétní postup, ale soubor postupů, jejichž cílem je početí dítěte. V rámci odborného diskurzu se zajisté můžeme setkat s mnoha obecnými definicemi daného pojmu. Za přinejmenším autoritativně závaznou ovšem můžeme považovat definici učiněnou Světovou zdravotnickou organizací, dle které se pod označením asistovaná reprodukce rozumí „*všechny procesy nebo léčebné postupy, které in vitro pracují s lidskými oocyty a spermii nebo embryi s cílem dosáhnout těhotenství*“.²

Zaměříme-li se dále na deskripci nejčastěji používané metody umělého oplodnění, je prvním krokem tzv. hormonální stimulace vaječnicků.³ Ta je pomocí specifických látek záměrně vyvolána lékařským personálem. Jejím smyslem je získat dostatek biologického materiálu v případě, že by bylo následné oplodnění vajíčka problematické. Následuje umělé spojení mužských a ženských pohlavních buněk v laboratorních podmínkách, čímž dochází ke vzniku zygoty neboli oplozeného vajíčka. To je dále již ve vývojovém stádiu embrya kultivováno, respektive pozorováno, zda se vyvíjí bezproblémovým způsobem. Za pomyslnou poslední fázi můžeme označit tzv. embryotransfer neboli přenesení embrya do dělohy matky, kde by se mělo pod dohledem lékařů samostatně vyvíjet až do okamžiku porodu.⁴

Jaký je tedy etický problém daného postupu? V první řadě je třeba zdůraznit, že hormonální stimulace vede k získání většího počtu vajíček, a v tomto důsledku také více embryí. V případě provádění transferu většího množství embryí, což je však v současné době spíše minulostí, docházelo poté ke zvýšení rizika vzniku vícečetného těhotenství, které je nežádoucí nejen z hlediska fyzického zdraví ženy, ale také vyvíjejícího se dítěte.⁵ Zásadně bylo totiž v těchto situacích přistupováno k selekci embryí, a to způsobem, který můžeme v přeneseném slova smyslu označit za určitou formu interrupce ze zdravotních důvodů. Jejím cílem je totiž intencionální usmrcení některého z vyvíjejících se embryí, a

² ŘEŽÁBEK, K. *Asistovaná reprodukce v České republice 2013*. Praha: ÚZIS ČR, 2013, s. 7 Dostupné z: <<http://www.uzis.cz/system/files/asistreprodukce2013.pdf>> [cit. 8. 10. 2017].

³ Je nicméně nutné upozornit, že můžeme rozlišovat více metod asistované reprodukce. Nejvíce diskutovaná je v současné době metoda umělého oplodnění neboli *in vitro* fertilizace, kterou se budeme dále zabývat. Blíže k jednotlivým metodám asistované reprodukce srov. FRAZEN, I. et al. Report of the Independent Review of Assisted Reproductive Technologies. *Assisted Reproductive Technologies Review Committee*. Dostupné z: <[https://www.health.gov.au/internet/main/publishing.nsf/Content/79D96DD80F01073ECA257BF0001C1AB/B/\\$File/artrc_report.pdf](https://www.health.gov.au/internet/main/publishing.nsf/Content/79D96DD80F01073ECA257BF0001C1AB/B/$File/artrc_report.pdf)> [cit. 9. 10. 2017].

⁴ Průběh asistované reprodukce. *UNICA in association with McGill University*. Dostupné z: <<http://www.unica.cz/cs/assisted-reproduction/>> [cit. 9. 10. 2017].

⁵ KOTEROVÁ, K. Vícečetná gravidita. *Moderní babičtví*. 2008, č. 16, s. 1. Dostupné z: <<https://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2008-16/?pdf=2>> [cit. 9. 10. 2017].

to za účelem ochrany života jeho biologické matky.⁶ Paradoxně tak v těchto případech bylo usmrceno více embryí, než v důsledku počato, přestože princip asistované reprodukce by měl být zcela odlišný.

Nelze však opominout, že v současné době je zásadní problém umělého oplodnění odlišný. Embrya, která nebyla pro účely reprodukce použita, se totiž stávají nadbytečnými. Dle našeho názoru již v tomto okamžiku vyvstává logická otázka, proč jsou vůbec vytvářena embrya, která nejsou zapotřebí? Jádrem problému spočívá v současné právní (ne)regulaci postupů asistované reprodukce. V současné době nejsou tyto lékařské postupy jednotně regulovány napříč mezinárodním společenstvím, ani v rámci Evropské unie.⁷ To poskytuje smluvním státům poměrně široký prostor volného uvážení. V České republice je daná oblast upravena speciálním zákonem č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SZS“). V jednotlivých ustanoveních nicméně nenalezneme žádnou zmínku o tom, kolik vajíček ženy může být odňato, kolik embryí z nich může být vytvořeno a kolik nakonec využito.⁸ Určitou formu regulace představuje v tomto ohledu § 15 odst. 3 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který reguluje počet hrazených zákroků ve smyslu umělého oplodnění, přičemž favorizuje provádění transferu pouze jednoho embrya. Nejedná se však o normu, která by spočívala v příkazu či zákazu odlišného jednání. Je tedy ponecháno na rozhodnutí jednotlivých reprodukčních klinik, zda budou tento aspekt reflektovat či nikoliv. Jedná se dle našeho názoru o nesprávný přístup zákonodárce, neboť je to on, kdo by měl autoritativně regulovat společenské vztahy, a to zejména v tak zásadní oblasti, jako je zdraví člověka a zasahování do jeho tělesné integrity. Nelze totiž opomíjet skutečnost, že drtivá většina reprodukčních klinik je v rukou soukromých vlastníků, kteří přirozeně nejsou motivováni pouze léčbou neplodnosti, ale také dosahováním finančního prospěchu.

Proč tedy zákonodárce postupuje tímto způsobem? Má nějaký zájem na tom, aby docházelo k nadprodukcí embryí? Jeho úmysl můžeme spatřovat v tom, že asistovaná reprodukce (umělé oplodnění) není jen samostatnou vědní disciplínou, ale je úzce provázána také s jinými biomedicínskými oblastmi. Důkaz nalezneme v § 9 odst. 1 zákona o SZS, který zakotvuje způsoby, jak může být s nadbytečným embryem zacházeno. Primárně dochází k jeho kryokonzervaci či zamražení, a to na zákonem stanovenou dobu.⁹ V jejím průběhu je přednostně umožněno využití embrya pro účely reprodukce. Sekundárně ovšem právní úprava počítá také s jeho destrukcí či využitím pro účely výzkumu. Právě poslední z uvedených možností je dle našeho názoru zcela klíčová. Poukazuje totiž na

---

⁶ HAASOVÁ, I. Etika asistované reprodukce. In: *Společnost pro psychosomatickou podporu léčby neplodnosti*. Dostupné z: <<http://www.podporareprodukce.cz/article/novinky/etika-asistovane-reprodukce>> [cit. 9. 10. 2017].

⁷ Otázkou však zůstává, zda není cílené nadprodukování embryí možno nepřímou považovat za porušení čl. 18 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně: „*Vytváření lidských embryí pro výzkumné účely je zakázáno.*“

⁸ Dříve bylo v § 27e odst. 6 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění ke dni 30. 3. 2012, stanoveno, že: „*Při asistované reprodukci smí být u jedné příjemkyně oplozeno jen tolik vajíček a přeneseno do pohlavních orgánů příjemkyně jen tolik embryí, kolik je podle současného stavu lékařské vědy zapotřebí k pravděpodobně úspěšnému navození těhotenství.*“ I tato formulace nebyla zcela jednoznačná, neboť byl počet vytvořených embryí závislý na subjektivním posouzení efektivnosti daného lékařského postupu. Přinejmenším však představovala alespoň snahu zákonodárce tuto oblast regulovat a neponechat ji zcela na rozhodnutí lékařského personálu. Tento právní předpis však byl v roce 2012 zrušen a dané ustanovení nebylo do zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, převzato.

⁹ V případě nevyužití je stanovena doba 10 let, po kterou musí být skladována.

skutečnost, že nadbytečná embrya jsou pravidelně používána jako biologický či výzkumný materiál v režimu zákona č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výzkumu“).¹⁰ Jejich atraktivita je pro tyto účely dána zejména tím, že jsou v počátečním stádiu vývoje nositeli embryonálních kmenových buněk, které jsou z nich získávány a používány k buněčné terapii. V tomto kontextu je v rámci odborné diskuse poukazováno na existenci etického dilematu. Na jednu stranu dochází tímto způsobem k cílené destrukci použitých embryí, ale na druhou stranu je cílem ochrana společnosti v podobě vývoje nových lékařských postupů.¹¹ Tento utilitaristický přístup není z našeho pohledu nadále zdůvodnitelný. V současné době se totiž prosazují také jiné možnosti, jako jsou manipulace s kmenovými buňkami, které byly získány z pupečnickové krve nebo z kůže potenciálního pacienta.¹² Nerozporujeme tedy skutečnost, že dané výzkumy mohou výrazným způsobem posouvat hranice lidského poznání a umožnit tak společnosti čelit doposud neléčitelným chorobám. Na druhou stranu nepovažujeme za nezbytné, aby byla pro tento účelem cíleně vytvářena lidská embrya. Řešení je dle našeho názoru hned na počátku celého procesu umělého oplodnění, který by měl být striktně regulován. Pokud by mohlo být vytvořeno a přeneseno pouze jedno embryo, odpadl by současně celý problém existence nadbytečných embryí. Tím by došlo k naplnění původního účelu, kterým je léčba neplodnosti, nikoliv vytváření spotřebního materiálu pro účely výzkumu.¹³

Tento závěr může přirozeně vyvolat otázku, proč by mělo být usmrcování lidských embryí považováno za problematické, když je důvodem „dobro“ společnosti. Předně je vhodné uvést, že odpověď na tuto otázku je ze své povahy interdisciplinární a nelze ji hledat primárně v rovině práva. Abychom totiž mohli určit, zda jsou dané lékařské postupy právně konformní, respektive zda nevybočují z ústavněprávního rámce a související ochrany lidských práv a základních svobod, musíme nejprve stanovit, kdo nebo co je vlastně lidské embryo. Tím se dostáváme do oblasti empirických věd genetiky a embryologie. S ohledem na zaměření článku nebudeme vyčerpávajícím způsobem popisovat biologický proces početí a vývoje života v prenatálním období. Omezíme se pouze na zdůraznění aspektu, že v okamžiku promísení pohlavních buněk dochází ke vzniku nové buňky, která je nositelem úplné a jedinečné kombinace genetických informací, která se nebude nikdy opakovat. Je poté nezpochybnitelné, že již v tomto okamžiku můžeme hovořit o příslušníku lidského druhu, jehož

---

¹⁰ Jedná se pouze o embrya, která nejsou v souladu s ustanovením § 8 odst. 3 zákona o výzkumu starší sedm dní, a to bez ohledu na dobu jejich kryokonzervace. Toto omezení ovšem nelze dle našeho názoru vnímat jako projev zvýšené ochrany embryí v pokročilejším stádiu vývoje, ale pouze jako reflexi toho, že již nejsou pro účely výzkumu atraktivní.

¹¹ Připomeňme v tomto kontextu rozsudek Velkého senátu Soudního dvora Evropské unie ze dne 18. 10. 2011, C-34/10, věc *Oliver Brüstle proti Greenpeace*, ve kterém je uvedeno, že patentovány mohou být k obchodnímu využití pouze biomedicínské techniky nebo postupy, které respektují důstojnost embrya a slouží k terapeutickým či diagnostickým účelům. Příslušný soud ovšem výslovně upřesnil, že se nezabýval otázkou využití embryí pro výzkumné účely, ale toliko patentovatelností biomedicínských vynálezů v souladu s příslušnou unijní legislativou.

¹² Srov. DOLEŽAL, A. a kol. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 14–20.

¹³ K tomu dodejme, že v čl. 18 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně je stanoveno, že: „Pokud zákon umožňuje provádět výzkum na embryích *in vitro*, musí být zákonem zajištěna odpovídající ochrana embrya.“ Je tedy logické, že za odpovídající ochranu nelze považovat takovou, která umožňuje, aby bylo embryo zničeno.

veškerý další vývoj je determinován.¹⁴ Problém však nastává, když budeme chtít formulovat morální status embrya, tedy určit, zda jej můžeme považovat za osobu. Jedná se o filozofické hodnocení, v rámci kterého nepanuje konsenzus. Někteří autoři vycházejí z teze, že každý život začal již v okamžiku početí a je třeba mu poskytnout adekvátní právní ochranu.¹⁵ Jako opozice vystupují zastánci různých přístupů, které u embrya zpochybňují přítomnost individuality či autonomie.¹⁶ Stejná názorová nejednota panuje rovněž v rovině práva, kdy jednotlivé státy mezinárodního společenství poskytují nenarozenému dítěti různý standard právní ochrany.¹⁷ Je to poněkud paradoxní situace, protože právo na život bylo kodifikováno v mnoha lidskoprávních dokumentech na mezinárodní i regionální úrovni. Zmínit můžeme například Všeobecnou deklaraci lidských práv,¹⁸ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech,¹⁹ Listinu základních práv Evropské unie²⁰ či Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).²¹ Zejména poslední z uvedených dokumentů je velmi zásadní, a to s ohledem na jeho interpretaci Evropským soudem pro lidská práva (dále také „ESLP“). Ten se opakovaně vyjadřoval k otázce ochrany života před narozením, přičemž na jednu stranu uvedl, že ve svém rozhodování neposuzuje současný stav vědeckého poznání, ale na druhou stranu konstatoval, že nenarozené dítě není nositelem práva na život a nelze jej tak podřadit pod pojem „každý“, který je v čl. 2 Úmluvy použit.²² Je tedy otázkou, jak může někdo objektivně rozhodovat o tom, zda je nenarozené

¹⁴ VENTURA-JUNCÁ, P. – SATOS, M. J. The beginning of life of a new human being from the scientific biological perspective and its bioethical implications. *Biological Research*. 2011, Vol. 44, no. 2. Dostupné z: <http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0716-97602011000200013> [cit. 10. 10. 2017].

¹⁵ Hlavním zastáncem tohoto přístupu byla v minulosti zejména katolická církev, jejíž argumentace byla a v podstatě stále je vystavena na metafyzickém zdůvodnění začátku lidského života, a to k okamžiku početí. Setkat se však můžeme také s tzv. animalismem, který sice rovněž považuje za rozhodný okamžik početí dítěte, ale vychází právě z empiricky ověřitelných poznatků z oblasti biologie. Ontologické pojetí odmítá dualismus, který souvisí s Lockovým vnímáním osoby pouze jako inteligentní bytosti, která má rozum a sebereflexi. Srov. PARFIT, D. We Are Not Human Beings. *Philosophy*. 2012, no. 87; ČERNÝ, D. – JURIGOVÁ, M. Animalismus. In: ČERNÝ, D. (ed.). *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s 87–92.

¹⁶ Přehled nejpravděpodobnějších argumentů, které u embrya zpochybňují status osoby, nám poskytuje francouzský lékař, teolog a filozof Ide Pascal. Zaměřuje se na celou řadu aspektů vývoje lidského života v prenatálním období. Příkladem můžeme uvést argument, který poukazuje na možnost vzniku jednovaječných dvojčat až do okamžiku vzniku tzv. primitivního proužku. Zpochybňována je tedy individualita embrya, pokud se může z biologického hlediska dále dělit. Jiný argument naopak poukazuje na skutečnost, že embryo prochází v průběhu vývoje procesem buněčného dělení, který nelze vnímat jako jeden kompaktní celek či proces. Další argumenty rovněž odkazují na nepřítomnost mozku či nervové soustavy, závislost na těle matky, potřebu uznání ze strany rodičů apod. Příslušných argumentů je opravdu velké množství a jejich výčet a kritické hodnocení by vydalo na samostatnou publikaci. Z toho důvodu se jim nebudeme nadále podrobně věnovat, neboť vycházíme zejména z genetického statusu nenarozeného dítěte, který je empiricky nezpochybnitelný. K tomu srov. PASCAL, I. *Je zygota lidskou osobou?* Praha: Triton, 2012, s. 22–37.

¹⁷ Se zvýšenou ochranou nenarozeného dítěte se můžeme setkat typicky v zemích se silnou katolickou tradicí, jako je často zmiňované Irsko, Polsko či Malta.

¹⁸ Čl. 3: „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“

¹⁹ Čl. 6 odst. 1: „Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.“

²⁰ Čl. 2: „Každý má právo na život.“

²¹ Čl. 2 odst. 1 věta první: „Právo každého na život je chráněno zákonem.“

²² Při svém rozhodování vycházel z neexistence konsenzu v otázce statusu nenarozeného dítěte a využití doktríny *margin of appreciation*. K tomu srov. např. rozsudky ESLP ze dne 8. 6. 2004, věc *Vo proti Francii*, stížnost č. 53924/00; ze dne 10. 4. 2007, věc *Evansová proti Spojenému království*, stížnost č. 6339/05; ze dne 20. 3. 2007,

dítě nositelem základních práv, pokud odmítá zodpovědět základní otázku, týkající se jeho podstaty a biologického vývoje.²³

Česká republika zaujímá v tomto ohledu podobné stanovisko. Obecně ji můžeme zařadit mezi státy, které jsou ve vztahu k zásahům do vývoje nenarozeného dítěte spíše liberální. Důkazem toho je skutečnost, že umožňuje nejen již uvedené likvidování či výzkumné využití nadbytečných embryí, ale také provádění interrupcí z jiných, než zdravotních důvodů.²⁴ Předně však musíme vycházet z ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (dále jen „Listina“). Již samotná preambule, která sice není přímo aplikovatelná, ale může sloužit k interpretaci celého předpisu, se hlásí k přirozenoprávnímu charakteru lidských práv, která nejsou vytvářena státem. Jejich pozitivněprávní ukotvení tak má pouze deklaratorní charakter, zdůrazňující potřebu jejich mocenské ochrany.²⁵ Tento aspekt je dále konkretizován v čl. 1 Listiny, který stanovuje, že: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“ Objektem ochrany ze strany státu tedy nemají být v duchu německé tradice pouze základní práva jednotlivce, ale také zachování jeho důstojnosti, respektive kvality života. To vylučuje, aby s ním bylo zacházeno jako s pouhým předmětem či prostředkem k naplnění jiných práv či společenských zájmů.²⁶ Ve vztahu k našemu tématu je tedy klíčové, zda nelze na základě těchto skutečností dospět k závěru, že nedůstojné nakládání s lidskými embryi, která jsou prokazatelně příslušníky lidského druhu již od početí, je projevem diskriminace z důvodu počátečního stádia vývoje.²⁷ Stejným způsobem poté můžeme uvažovat ve vztahu k zakotvení práva na život, jehož ochrana je faktickým předpokladem realizace ostatních lidských práv a základních svobod. V listině jej nalezneme v čl. 6 odst. 1, který stanovuje, že: „*Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“ Na rozdíl od citovaných lidskoprávních dokumentů tedy český ústavodárce výslovně vyčleňuje ochranu lidského života v průběhu prenatálního vývoje. Použitý slovní obrat „je hoden ochrany“ pak vyvolává otázku, jak lze daný článek interpretovat. Může se jednat o utvrzení první věty ve smyslu, že právo na život má rovněž nenarozené dítě, nebo o stanovení, že nenarozené dítě není nositelem práva na život, byť požívá určité úrovně právní ochrany.²⁸ Ústavní soud České republiky se doposud meritorně nevyjadřoval k otázce, zda je

---

věc *Tysiác proti Polsku*, stížnost č. 5410/03; ze dne 16. 12. 2010, věc *A, B a C proti Irsku*, stížnost č. 25579/05 (neexistence „práva na potrat“ z jiných než zdravotních důvodů).

²³ K tomu připomeňme, že ESLP je soudní orgán Rady Evropy, která přijala také Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, přičemž v čl. 18 zakotvuje povinnost smluvních států zajistit při výzkumech odpovídající ochranu embrya. Je tedy otázkou, zda je tato Úmluva dodržována, když při výzkumech na embryích dochází k jejich cílené destrukci. To by nemělo být zdůvodněno ani zájmem společnosti na vývoji nových lékařských postupů, neboť v čl. 2 je výslovně stanoveno, že: „*Zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy.*“

²⁴ Srov. § 4 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství: „*Ženě se uměle přerušuje těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství dvanáct týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.*“

²⁵ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 50.

²⁶ K tomu srov. např. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 192/11: „*S člověkem nelze manipulovat jako s věcí, nesmí být instrumentalizován k dosažení určitých cílů, lidská důstojnost musí být respektována i při poměřování s veřejným zájmem. Jinými slovy, při veškerém výkonu veřejné moci, lhotejno v jaké formě, je třeba respektovat základní práva vyložená v hranicích lidské důstojnosti.*“

²⁷ Připomeňme, že výčet diskriminačních důvodů v čl. 3 Listiny je pouze demonstrativní.

²⁸ Stejným způsobem se ostatně vyjádřil Ústavní soud Slovenské republiky ve svém nálezu ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS. 12/01, když ve vztahu k identické ústavněprávní ochraně lidského života uvedl, že ochrana

provádění interrupcí na žádost, výzkumů na embryích a dalších obdobných destruktivních zásahů do začínajícího života v souladu s ústavním pořádkem či nikoliv.²⁹ Pokud bychom chtěli vycházet z úmyslu ústavodárce, pak lze za tímto účelem použít historického výkladu a poukázat na skutečnost, že podoba čl. 6 odst. 1 Listiny byla výsledkem politického konsenzu, který provázela vyhrčená diskuse.³⁰ Od přijetí daného právního předpisu však uběhlo více než 20 let a v současné době jsou spíše tendence ke stále větší liberalizaci v oblasti biomedicínských zásahů, které prokazatelně nerespektují nenarozené dítě jako osobu, která by byla nositelem základních práv. Z toho dovozujeme, že není v současné době politická a nejspíše ani celospolečenská vůle prosadit legislativní změny, které by reflektovaly a transformovaly do právního řádu empiricky ověřitelné poznatky z oborů, dle kterých je již zygota či lidské embryo člověkem, a tedy i nositelem lidských práv.³¹

---

nenarozeného dítěte je pouze ústavní či objektivní hodnotou, která nedosahuje intenzity základního práva a nemůže tak převážit základní právo matky na soukromí, respektive provedení interrupce v souladu se zákonem. Český Ústavní soud se sice vyčerpávajícím způsobem této problematice nevěnoval, ale ve svém nálezu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, konstatoval, že právní ochrana nenarozeného dítěte je ústavním pořádkem chráněným statkem. Pokud tedy nastanou při vedení porodu komplikace a není dán svobodný a informovaný souhlas matky, lze (při splnění požadavku proporcionality) postupovat i proti vůli matky, a to za účelem ochrany života nenarozeného dítěte, pokud je ohrožen. Tento právní závěr však nelze analogicky vztahovat také na status či právní ochranu lidského embrya v počátečním stádiu vývoje. Naopak jej můžeme vnímat jako rozšíření ochrany plodu vůči matce, která je z trestněprávního hlediska postižitelná za ukončení života dítěte až během porodu nebo bezprostředně po něm. Dle doktrinálního výkladu se jedná o okamžik, kdy se objevuje hlavička či vedoucí část těla dítěte, popřípadě při začátku operativního zákroku ve smyslu císařského řezu. Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1330–1333.

²⁹ Zmínit můžeme pouze dvě řízení před Ústavním soudem České republiky, v rámci kterých bylo usilováno o zrušení interrupční legislativy. Obě ústavní stížnosti však byly odmítnuty, neboť byly podány zjevně neoprávněnou osobou. K tomu srov. usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 1994, sp. zn. III. ÚS 169/94, a ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. III. ÚS 1972/08.

³⁰ K přijetí Listiny došlo na jednání společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů z 8. a 9. 1. 1991. V tomto kontextu bylo dokonce navrhováno, aby bylo přijato znění jako „Každý má právo na život od početí“, „Každý má právo se narodit“ apod. Přítomné osoby zásadně nezpochybňovaly, že nenarozené dítě je člověkem. Bylo ovšem argumentováno, že zakotvení ochrany lidského života od početí by vedlo k zákazu interrupcí, popřípadě k souvisejícímu zatížení sociálního systému atd. Blíže viz KRATOCHVÍL, M. Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství. In: *Nejmenší z nás 2015. Sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením*. Moravská Ostrava: Bios, 2016, s. 15–36. Dostupné z: <<http://nejmensiznas.cz/wp-content/uploads/2016/06/sbornik2015.pdf>> [cit. 11. 10. 2017].; FILIP, J. K některým legislativním otázkám přijetí Listiny základních práv a svobod (20. výročí). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, roč. 18, č. 4, s. 318. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6406/5775>> [cit. 11. 10. 2017].

³¹ Dle našeho názoru je nutné vycházet z genetického statusu, který je nezpochybnitelný. Uplatňování funkcionálních argumentů není řešením, neboť ani u novorozence či dospělé osoby v kómatu nelze hovořit o přítomnosti racionálního uvažování, morálního úsudku či schopnosti vystupovat v interpersonálních vztazích apod. Všechny tyto aspekty či charakteristické rysy člověka se postupně a přirozeně vyvíjejí po celou dobu jeho existence, tedy od početí až do klinické smrti. Srov. VALC, J. Hodnotové pojetí a právní ochrana nenarozeného života v podmínkách biomedicínského vývoje. *Jurisprudence*. 2017, roč. XXVI, č. 4, s. 17.

2. NÁHRADNÍ MATEŘSTVÍ: DÍTĚ JAKO KOMODITA NEBO NOSITEL PRÁV?

Asistovaná reprodukce je tedy z etického a právního hlediska často spojována s problematikou nedůstojného a destruktivního zacházení s nadbytečnými embryi. V poslední době je však neodmyslitelně spjata také s institutem náhradního mateřství, které je určitým specifikem v oblasti asistované reprodukce. Jeho podstata spočívá v tom, že náhradní matka odnosi na základě předchozí dohody dítě objednatelskému (neplodnému) páru.³² Pravidelně je rozlišováno, zda se jedná o ujednání úplatné či bezúplatné, popřípadě zda má dítě genetický vztah k náhradní matce, objednatelskému páru či pouze dárcům pohlavních buněk.³³ Co se týče právní regulace, nepanuje napříč mezinárodním společenstvím konsenzus. Některé státy náhradní mateřství zcela zakazují či kriminalizují, jiné jej umožňují při splnění specifických zákonných podmínek, popřípadě tento institut výslovně neupravují.³⁴ Tento stav je nežádoucí, neboť v důsledku vede ke vzniku tzv. baby turistiky, která je obdobou turistiky potratové. V praxi to znamená, že neplodný pár pocházející ze země s výrazně restriktivní právní úpravou vycestuje do jiného státu, a to typicky za účelem využití komerční formy náhradního mateřství. Problémy pak mohou nastat v případě, kdy se po porodu chce s dítětem navrátit do své vlasti, čímž se opakovaně zabýval také ESLP. Konkrétně můžeme hovořit o situaci, kdy nebyly dítěti vydány cestovní doklady a muselo tak být dlouhou dobu bez péče svých rodičů, kterým v cizím státě skončilo povolení k pobytu.³⁵ V jiném případě se sice mohli rodiče s dítětem navrátit, ale příslušné úřady odmítly jejich zapsání do matriky, neboť odpovídající právní úprava náhradní mateřství neumožňuje.³⁶ Za nejvíce kontroverzní je ovšem považován postup italských orgánů veřejné moci, které s odkazem na porušení právních podmínek adopce rozhodly o odnětí dítěte objednatelskému páru a svěřily je do péče v náhradní rodině.³⁷ Nejednotnost regulace v těchto otázkách tedy vyvolává významné problémy, které

---

³² O náhradním mateřství nicméně můžeme v širším slova smyslu hovořit také mimo oblast asistované reprodukce, neboť již historicky docházelo k určité formě jeho realizace, a to přirozeným způsobem, tedy pohlavním stykem. Odkaz na tuto formu náhradního mateřství můžeme ostatně nalézt už ve starém zákoně. Viz BRINSDEN, P. R. Gestational surrogacy. In: GARDNER, D. K. – WEISSMAN, A. – HOWIES, C. M. – SHOHAM, Z. (eds). *Textbook of Assisted Reproductive Techniques: Laboratory and Clinical Perspectives*. London: Martin Dunitz, 2001, s. 817.

³³ Konkrétně se jedná o rozlišování náhradního mateřství ve formě tradiční a gestační. Srov. SÖDERSTRÖM-ANTTILA, V. et. al. Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families – a systematic review. *Human Reproduction Update*. 2016, vol. 22, no. 2, s. 261. Dostupné z: <<https://academic.oup.com/humupd/article-lookup/doi/10.1093/humupd/dmv046>> [cit. 12. 10. 2017].

³⁴ S liberální právní úpravou se můžeme setkat například v některých státech USA (Kalifornie, Texas), na Ukrajině či v Rusku, neboť je v těchto zemích umožněna dokonce komerční forma náhradního mateřství. Co se týče altruistické neboli nekomerční formy, ta je při splnění zákonných podmínek připuštěna ve Spojeném království, Izraeli, Řecku atd. Naopak výrazně restriktivní právní úpravu můžeme kromě USA (New York, Indiana) nalézt například v Německu, Francii či Itálii. Srov. ARMOUR, K. L. An Overview of Surrogacy Around the World. *Nursing for Women's Health*. 2012, vol. 16, no. 3, s. 234. Dostupné z: <<http://www.familiesthrusurrogacy.com/wp-content/uploads/2015/12/Overview-of-Surrogacy-Around-The-World.pdf>> [cit. 12. 10. 2017]; TEMBLADOR, A. Surrogacy Around the World. *The Next Family*. Dostupné z: <<http://thenextfamily.com/2015/08/surrogacy-laws-around-the-world/>> [cit. 12. 10. 2017].

³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 2014, věc *D. a další proti Belgii*, stížnost č. 29176/13.

³⁶ Rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, věc *Menesson proti Francii*, stížnost č. 65192/11 a rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, věc *Labassee proti Francii*, stížnost č. 65941/11.

³⁷ Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 24. 1. 2017, věc *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, stížnost č. 25358/12.

nepochybně zasahují do života a vývoje takto počatého dítěte.³⁸ Domníváme se, že jediným řešením je vedení mezinárodní diskuse za účelem nalezení konsenzu a jednotné regulace, která by podobným situacím zabránila. V opačném případě bude i nadále docházet k výše uvedeným případům nebo situacím, kdy stát nebude mít s odkazem na následně vytvořenou judikaturu ESLP na vybranou a bude muset obcházet vlastní legislativu, pokud je v tomto ohledu restriktivní.³⁹

Českou republiku můžeme zařadit do pomyslné skupiny států, které náhradní mateřství komplexně právně neupravují. V právním řádu se tak s pojmem náhradního mateřství můžeme setkat pouze v § 804 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“): „*Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.*“ Tímto zákonodárce dává jasně najevo, že si je vědom toho, že tento institut je již ve společnosti využíván, a to za pomoci následného osvojení dítěte.⁴⁰ Nemůžeme tedy říci, že náhradní mateřství není v českém právním řádu vůbec upraveno, neboť pomocí systematického výkladu se bude jednat minimálně o realizaci ústavního principu legální licence, dle kterého mohou soukromoprávní osoby jednat nejen podle zákona, ale také vedle něj, aniž by se jednalo o jeho obcházení.⁴¹ Konkrétně je tento princip vyjádřen v čl. 2 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava): „*Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“⁴² Nelze samozřejmě opomíjet ani skutečnost, že náhradní mateřství je v podstatě realizace umělého oplodnění, které je regulováno již uvedeným zákonem o SZS. Zde se setkáváme s určitým paradoxem, neboť náhradní mateřství je často prezentováno jako pomoc ženám, které chtějí mít geneticky vlastní dítě, ale nemohou jej z různých zdravotních důvodů odnosit. Je si však nutné uvědomit, že česká legislativa je obligatorně založena na anonymním dárcovství, což z právního hlediska vylučuje, aby žena z objednatelského páru byla dárkyní genetického materiálu, neboť je muži a náhradní matce nepochybně známa. Další výrazné omezení nalezneme nepřímo v režimu trestněprávní úpravy, která výslovně kriminalizuje jednání spočívající v úplatném svěřeni dítěte do moci jiného, čímž fakticky vylučuje realizaci komerční formy náhradního mateřství.⁴³ Z toho můžeme dovodit, že v současné době je uzákoněna či tolerována pouze forma altruistická. Ani ta však

³⁸ Kromě uvedených případů samozřejmě můžeme hovořit také o situaci, kdy se prostřednictvím náhradního mateřství narodilo dítě s určitým genetickým postižením, z důvodu čehož si jej objednatelský pár odmítl převzít. Viz CALLAGHAN, S. – NEWSON, A. Surrogacy, Motherhood and baby Gammy. *BioNews*. Dostupné z: <<https://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/12239/2/Surrogacy-motherhood-and-baby-Gammy-2014.pdf>> [cit. 13. 10. 2017].

³⁹ V úvahu teoreticky připadá institut výhrady veřejného pořádku, který ovšem vzniklou situaci dítěte a objednatelského páru neřeší.

⁴⁰ Stále je totiž ve vztahu k určování mateřství aplikována stará římská zásada, že matka je vždy jistá a otec je nejistý. Z právního hlediska je tak navzdory vývoji moderních reprodukčních technologií stále považována na základě nevyvratitelné právní domněnky za matku dítěte žena, která jej porodila (§ 775 o. z.). Tato koncepce ostatně koresponduje s mezinárodněprávní úpravou obsaženou v čl. 2 Úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství: „*Určení matky dítěte narozeného mimo manželství bude záviset výhradně na skutečnosti porodu.*“

⁴¹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Dobrý Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2001, s. 136–137.

⁴² K tomu srov. čl. 2 odst. 3 Listiny.

⁴³ Jedná se o skutkovou podstatu trestného činu dle § 169 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „*Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.*“ Na mezinárodní úrovni pak komercializaci lidského těla nebo jeho částí zakazuje čl. 21 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně.

dle našeho názoru není bezproblémová, neboť je rovněž založena na smluvním ujednání *sui generis*, ve kterém je předmětem plnění početí dítěte, jeho porod a následné umožnění adopce ve prospěch objednatelského páru.⁴⁴ Primárně tedy vyvstává otázka, zda skutečně můžeme považovat nenarozené dítě za pouhý předmět smluvního ujednání, neboť člověk může být považován toliko za subjekt, nikoliv objekt práv.⁴⁵

Vycházet můžeme v tomto ohledu z právní úpravy obsažené v § 25 o. z., který stanovuje soukromoprávní status nascitura: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na něj, jako by nikdy nebylo.*“ Pokud dané ustanovení podrobněji analyzujeme, pak můžeme říci, že je založeno na použití právní fikce narození, která se uplatní pouze za předpokladu, že je to nasciturovi ku prospěchu.⁴⁶ K posílení postavení nascitura pak přispívá také zakotvená vyvratitelná právní domněnka narození, ze které vyplývá, že nasciturus je způsobilý nabývat práva již od okamžiku početí, aniž by se jednalo o podmínku odkládací.⁴⁷ Pokud by však došlo z jakéhokoliv důvodu k jeho usmrcení, respektive nedožití se porodu, hledí se na něj *ex tunc*, jako by nikdy neexistoval. Každopádně je možné dospět k závěru, že během těhotenství je nasciturus sice podmíněným, ale rovnoprávným nositelem právní osobnosti, respektive způsobilosti mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Ve vztahu k řešenému problému surogační dohody lze v tomto kontextu odkázat na § 1 odst. 2 o. z., který stanovuje, že: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“ Pokud je tedy nenarozené dítě vnímáno jako plnění dohody mezi náhradní matkou a objednatelským párem, není takové ujednání v rozporu s dobrými mravy? Neporušuje právo nascitura na ochranu osobnosti? Domníváme se, že jednoznačně ano, neboť není

---

⁴⁴ Například v sousedním Slovensku je naopak výslovně zakotveno, že jakákoliv ujednání, která by byla v rozporu s právní úpravou určování mateřství, jsou absolutně neplatná. K tomu srov. § 82 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině.

⁴⁵ ATTL, Karel. Institut náhradní matky – ano, či ne? *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2009, no. 2, s. 185–187. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/zsf/journals/prevence-urazu-otrav-a-nasili-old/institut-nahradni-matky-ano-ci-ne/prevence-2-09_attl.pdf> [cit. 14. 10. 2017].

⁴⁶ V rámci odborné diskuse ovšem panují různé názory na stanovení toho, co je ještě nasciturovi ku prospěchu a co už nikoliv. Dle důvodové zprávy k zákonu totiž zákonodárce usiloval zejména o umožnění toho, aby mohl být dědicem. Je ovšem logické, že s nabýváním majetku je obecně spojen nejen výkon práv, ale také plnění povinností (údržba nemovitosti, hrazení provozních nákladů atd.), které jsou s tímto majetkem spojeny. Je ovšem v zájmu někoho, aby byl nositelem povinností? Z praktického hlediska nebude pravděpodobně jiná možnost, než v každém případě individuálně posuzovat, zda nabytá práva skutečně převažují nad souvisejícími povinnostmi, což je mnohdy otázkou subjektivního posouzení. Obdobným způsobem se ostatně vyjádřil také český právník Ondřej Frinta, který otázky související s postavením nascitura zpracoval jako spoluautor komentáře k novému občanskému zákoníku. Srov. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1-645, obecná část)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 133–134.

⁴⁷ Okamžik narození je stanoven v příloze vyhlášky č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky, ve znění vyhlášky č. 364/2015 Sb. Rozhodným okamžikem je v tomto ohledu úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky. Plod ovšem musí dýchat nebo projevovat alespoň jednu ze známek života.

v zákoně žádná opora proto, aby byl v tomto ohledu jakýmkoliv způsobem diskriminován.⁴⁸ Můžeme tedy pouze spekulovat, z jakého důvodu zákonodárce na rozdíl od oblasti veřejnoprávní regulace považuje v soukromoprávní rovině nascitura za nositele práv, když současně explicitně akceptuje uzavírání dohod, které vedou k jeho degradaci na pouhý předmět smluvního ujednání.⁴⁹

3. DÁRCOVSTVÍ POHLAVNÍCH BUNĚK: ANONYMITA VS. IDENTITA

V rámci předcházejícího výkladu jsme se zabývali dvěma základními problémy, které jsou spojeny s prováděním umělého oplodnění, a to nadprodukcí lidských embryí a instrumentalizací nenarozeného dítěte prostřednictvím surogační dohody. Paradoxně až závěrem se tak budeme zabývat problémem v podobě anonymního dárcovství, které celému procesu umělého oplodnění předchází. Důvodem je skutečnost, že využívání anonymních dárců pro účely umělého oplodnění bezprostředně nezasahuje do práv či oprávněných zájmů takto vzniklého embrya či nenarozeného dítěte, ale až do jeho pozdějšího osobnostního vývoje. Již ze samotného slovního spojení anonymní dárcovství je totiž zřejmé, v čem bude spočívat jeho hlavní problém. Takto počaté dítě nemá v budoucnu žádnou možnost zjistit, kdo jsou jeho genetičtí rodiče. Jedná se tedy nejen o právní, ale také psychologický problém, neboť znalost svých kořenů je považována za součást identity každého jedince. V právní rovině se v tomto kontextu mluví o právu znát svůj původ, tedy právu vyplývajícímu z lidskoprávních dokumentů a judikatury ESLP. Co se týče pozitivněprávní úpravy, ta je zakotvena zejména v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“⁵⁰ Při výkladu daného ustanovení je však rozhodující, jak vnímáme pojem rodič dítěte. V současné době asistované reprodukce totiž můžeme u dítěte hovořit o existenci rodičovství v genetickém, biologickém a psychosociálním slova smyslu.⁵¹ Je tedy otázkou, jaké z nich budeme při respektování práva dítěte znát svůj původ preferovat. Ve vztahu k uzákonění anonymního dárcovství je často argumentováno, že identita dítěte není předem determinována, ale postupně se vyvíjí v konkrétním sociálním prostředí,

⁴⁸ Právní osobnost totiž zahrnuje rovněž právo na ochranu osobnosti, které je zakotveno zejména v generální klauzuli § 81 o. z. V druhém odstavci daného ustanovení je pak v rámci demonstrativního výčtu na prvních místech chráněn život a důstojnost člověka.

⁴⁹ K tomu srovnej výslovně stanovenou výjimku ze zákazu osvojování mezi příbuznými v linii přímé a mezi sourozenci v případě náhradního mateřství (§ 804 o. z.).

⁵⁰ Použitý slovní obrat „pokud je to možné“ by ovšem dle našeho názoru neměl být chápán tak, že objektivní nemožnost spočívá v subjektivním rozhodnutí státu legalizovat postupy, které určení (genetického) rodičovství znemožňují. K tomu srov. TOBIN, J. The Convention on the Rights of the Child: The Rights and Best Interests of Children Conceived Through Assisted Reproductio. *Victorian Law Reform Commission*. 2004, s. 37. Dostupné z: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1852928> [cit. 15. 10. 2017].

⁵¹ Dle našeho názoru je vhodné rozlišovat navzájem nejen sociální a genetické rodičovství, ale také biologické. Nelze totiž zpochybnit, že u náhradního mateřství vzniká mezi náhradní matkou a dítětem přinejmenším dočasná biologická vazba, která má automaticky důsledky v rovině určování (právního) rodičovství. Srov. BAINHAM, A. Parantage, Parenthood and Parental Responsibility: Subtle, Elusive Yet Important Distinctions. In: RICHARDS, M. – SCLATER DAY, S. – BAINHAM, A. (eds). *What is a Parent? A Social-Legal Analysis*. Portland: Hart Publishing, 1999, s. 25–27.

tedy ve vztahu k osobám, které jej fakticky vychovávají. Právo dítěte znát svůj původ tak v tomto pojetí vychází z preference rodičovství psychosociálního, nikoliv genetického.⁵²

Dle našeho názoru je zcela v pořádku, pokud je z hlediska výkonu rodičovských práv v nejlepším zájmu dítěte zohledňována společenská realita jeho vývoje. Na druhou stranu nepovažujeme za vhodné, pokud nemá žádné informace o svém genetickém původu, jehož významný vliv nelze bagatelizovat.⁵³ Jedná se ostatně o argumentaci, se kterou se opakovaně ztotožnil také ESLP. Doposud se sice nezabýval přímo otázkou anonymního dárcovství,⁵⁴ ale v tomto ohledu související problematikou utajovaných porodů, u kterých rovněž není dítěti umožněno znát údaje o svých rodičích. Právě ve vztahu k této problematice ESLP ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že součástí identity každého člověka je také právo znát svůj původ a okolnosti narození, což je integrální součástí práva na soukromý život, chráněného v čl. 8 Úmluvy. Na druhou stranu zdůraznil, že je třeba zohledňovat také v kolizi stojící práva jiných osob a veřejný zájem, který může být dán například snahou zabránit rozsáhlému využívání umělého přerušení těhotenství.⁵⁵ V každém případě lze učinit závěr, že ESLP se staví kriticky k situacím, kdy je prostřednictvím národní legislativy v podstatě znemožněno získat jakékoliv bližší informace o svém původu. To je nicméně přesně případ anonymního dárcovství, které pozdější identifikaci dárce znemožňuje. Je tedy otázkou, jak se bude judikatura ESLP v této oblasti dále vyvíjet. Každopádně má prozatím její absence za následek, že anonymní dárcovství je stejně jako jiné biomedicínské otázky regulováno toliko na úrovni jednotlivých států. K tomu přispívá také částečná pasivita Evropské unie, která v dané oblasti disponuje směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2004/23/ES ze dne 31. 3. 2004, o stanovení jakostních a bezpečnostních norem pro darování, odběr,

---

⁵² KONEČNÁ, H. Odanonymnění dárcovství gamet – analýza psychosociální. *Adam Česká republika*. Dostupné z: <http://www.adamcr.cz/soubory/Analiza_2012_odanonymneni_darcovstvi.pdf> [cit. 15. 10. 2017].

⁵³ S výkladem čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte se ve prospěch genetického rodičovství ostatně ztotožnil také Dětský fond Organizace spojených národů (UNICEF), a to s odkazem na významnost genetického profilu při zajištění zdravého vývoje dítěte. Viz HODGKIN, R. – NEWELL, P. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Geneve: UNICEF, 2002, s. 117

⁵⁴ Předně je třeba říci, že Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře na základě evolutivního výkladu dovedl, že právo na asistovanou reprodukci vyplývá z čl. 8 Úmluvy, který poskytuje ochranu soukromému a rodinnému životu jednotlivce. Tímto způsobem se vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 4. 12. 2007, *Dickson proti Velké Británii*, stížnost č. 44362/04, a to také ve vztahu k osobě, která byla odsouzena za spáchání úmyslného trestného činu a nacházela se ve vězení. Samotné problematice dárcovství pohlavních buněk se poté věnoval rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 3. 11. 2011, věc *S. H. a další proti Rakousku*, stížnost č. 57813/00. V jeho odůvodnění potvrdil existenci práva na asistovanou reprodukci, ale současně připustil možnost jeho omezení, co se týče dárcovství pohlavních buněk, a to s odkazem na znění čl. 8 odst. 2 a zásadu volného uvážení, která souvisí s neexistencí konsenzu napříč členskými státy. Samotnou otázkou anonymity dárcovství se však nezabýval. K tomu srov. DOLEŽAL, T. Právo na heterologní IVF jako součást ochrany práva na respektování rodinného a soukromého života podle čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech? *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2012, vol. 2, no. 2. Dostupné z: <<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/31/38>> [cit. 16. 10. 2017].

⁵⁵ Z toho důvodu ESLP dospěl například ve svém rozsudku ze dne 13. 2. 2003, věc *Odièvre proti Francii*, stížnost č. 42326/98, k závěru, že francouzská právní úprava utajovaných porodů není v rozporu s čl. 8 Úmluvy, neboť má dítě možnost seznámit se s údaji o své matce, aniž by tím došlo k její identifikaci. Stejně tak legislativa umožňuje *ex post* odtajnění její identity, pokud s tím souhlasí. Opakem je rozsudek ESLP ze dne 25. 9. 2012, věc *Godelli proti Itálii*, stížnost č. 33783/09, ve které bylo konstatováno, že italská právní úprava neumožňuje dítěti získat dokonce ani biologické údaje o své matce, čímž v rozporu s požadavkem proporcionality porušuje jeho právo na soukromý život.

vyšetřování, zpracování, konzervaci, skladování a distribuci lidských tkání a buněk (dále jen „směrnice“).⁵⁶ Její vliv je v dané oblasti zásadní, neboť lze pod pojem lidské buňky podřadit také gamety neboli pohlavní buňky. Jejich anonymní dárcovství není vyloučeno, neboť dle čl. 12 směrnice je požadováno toliko dobrovolné a neplacené dárcovství, a to s výjimkou úhrady vzniklých nákladů.

Důsledkem je skutečnost, že se v rámci Evropy můžeme setkat jednak s restriktivním přístupem k anonymnímu dárcovství,⁵⁷ a to v zemích jako je například Rakousko, Finsko, Švýcarsko či Velká Británie.⁵⁸ Naopak jsou státy, které jsou i z důvodu anonymity dárcovství a možnosti vysokých finančních náhrad velmi vyhledávány, jako je Belgie, Španělsko a Česká republika.⁵⁹ V českém právním řádu je anonymita dárcovství dle § 10 zákona o SZS obligatorní, přičemž poskytovatel služby umělého oplodnění je povinen uchovávat údaje o zdravotním stavu dárce, a to po dobu třiceti let. Zákon rovněž umožňuje neplodnému páru či takto počaté zletilé osobě, aby se s nimi seznámila. Je tedy otázkou, zda lze obecně považovat tento stav za dostačující?⁶⁰ V rámci předběžného vyšetření pro účely darování pohlavních buněk nelze přirozeně odhalit všechny genetické predispozice či zdravotní rizika, která jsou s dárce potenciálně spojena. Navíc není dle našeho názoru zdravotní stav genetického rodiče jediným aspektem, který by byl rozhodující při formování identity jedince. Naopak se domníváme, že je přirozenou touhou člověka znát své předky či sourozence, a to nejen z lékařského, ale také společenského hlediska. Z toho důvodu jsme zastánci zrušení anonymity dárcovství, která by sice s ohledem na zahraniční zkušenosti vedla ke snížení počtu dárců, ale za cenu posílení práv a kvality života každého počatého dítěte.

ZÁVĚR

Cílem tohoto článku bylo poukázat na úskalí, která jsou spojena s příliš liberálním přístupem zákonodárce v otázkách biomedicínských zásahů do počátku a vývoje lidského života před narozením. V oblasti asistované reprodukce jsme v tomto kontextu poukázali na skutečnost, že jsou účelově nadprodukována lidská embrya, u kterých se již předem počítá s tím, že mohou být zničena nebo použita jako spotřební materiál pro potřeby vědeckého výzkumu. Tento přístup je dle našeho názoru

---

⁵⁶ V českém právním řádu je daná směrnice implementována zákonem č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách), ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Dítěti je zásadně umožněno získat identifikační údaje o svém genetickém rodiči až po dosažení určitého věku, typicky 18 let. Srov. Sněmovní tisk 371: novela zákona o specifických zdravotních službách. *Poslanecká sněmovna České republiky*. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=371&CT1=0>> [cit. 16. 10. 2017].

⁵⁸ K tomu srov. rozhodnutí Vrchního soudu Anglie a Walesu ze dne 26. 7. 2002, věc *Joanna Rose proti Ministerstvu zdravotnictví*, případ č. CO/3802/01, které vedlo k ukončení anonymity dárcovství ve Velké Británii.

⁵⁹ Is there any EU legislation that affects donor conception?. *Donor Offspring Europe*. Dostupné z: <http://donoroffspring.eu/international_law/> [cit. 17. 10. 2017].

⁶⁰ Snahy legislativně změnit dosavadní systém anonymního dárcovství zatím nebyly úspěšné, a to s odkazem na potřebu respektovat právo na soukromí jiných osob (dárců). Srov. Stanovisko vlády k návrhu poslanců Jitky Chalánkové, Marka Bendy, Niny Novákové, Augustina Karla Andrlého Sylora, Víta Kaňkovského a Martina Komárka na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a některé další zákony (sněmovní tisk č. 371). *Poslanecká sněmovna České republiky*. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=112354>> [cit. 17. 10. 2017].

nesprávný, neboť nereflektuje genetický status nenarozeného dítěte a s tím související přirozenoprávní charakter lidských práv. Jeho projevy jsou poté patrné nejen v oblasti veřejnoprávní regulace, ale projevují se rovněž v soukromoprávní rovině, a to v podobě implicitní legalizace altruistické formy náhradního mateřství, které je prokazatelně v rozporu s právní fikcí narození nascitura a související ochranou jeho osobnostních práv. Závěrem jsme upozornili na skutečnost, že nutnost změny současné koncepce asistované reprodukce nevyplývá pouze z potřeby náležité ochrany života a důstojnosti nenarozeného dítěte, ale také z nutnosti zamezit anonymnímu dárcovství, které nevyhnutelně zasahuje do práva na soukromí a utváření identity člověka počatého nepřirozeným způsobem. Dle našeho názoru ovšem není řešením pouze novelizace jednoho či dvou ustanovení zákona, ale celková změna přístupu, kdy si zákonodárce uvědomí, že právo musí nejen reflektovat biologické poznatky, ale také stanovovat biomedicíně jasné hranice. V opačném případě totiž můžeme mluvit o stavu, kdy je pod záminkou vědeckého pokroku a „záchrany“ společnosti porušována základní hodnota, spočívající v absolutní ochraně života člověka a respektování jeho důstojnosti.

REFERENČNÍ SEZNAM:

ARMOUR, K. L. An Overview of Surrogacy Around the World. *Nursing for Women's Health*. 2012, vol. 16, no. 3, s. 234. Dostupné z: <<http://www.familiesthrusurrogacy.com/wp-content/uploads/2015/12/Overview-of-Surrogacy-Around-The-World.pdf>> [cit. 12. 10. 2017].

ATTL, Karel. Institut náhradní matky – ano, či ne? *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2009, no. 2, s. 185–187. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/cs/zsf/journals/prevence-urazu-otrav-a-nasili-old/institut-nahradni-matky-ano-ci-ne/prevence-2-09_attl.pdf> [cit. 14. 10. 2017].

BAINHAM, A. Parantage, Parenthood and Parental Responsibility: Subtle, Elusive Yet Important Distinctions. In: RICHARDS, M. – SCLATER DAY, S. – BAINHAM, A. (eds). *What is a Parent? A Social-Legal Analysis*. Portland: Hart Publishing, 1999, s. 25–27.

BRINSDEN, P. R. Gestational surrogacy. In: GARDNER, D. K. – WEISSMAN, A. – HOWIES, C. M. – SHOHAM, Z. (eds). *Textbook of Assisted Reproductive Techniques: Laboratory and Clinical Perspectives*. London: Martin Dunitz, 2001, s. 817.

CALLAGHAN, S. – NEWSON, A. Surrogacy, Motherhood and baby Gammy. *BioNews*. Dostupné z: <<https://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/12239/2/Surrogacy-motherhood-and-baby-Gammy-2014.pdf>> [cit. 13. 10. 2017].

ČERNÝ, D. – JURIGOVÁ, M. Animalismus. In: ČERNÝ, D. (ed.). *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, s., 2011, s 87–92.

DOLEŽAL, A. a kol. *Kmenové buňky: etické a právní aspekty výzkumu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 14–20.

DOLEŽAL, T. Právo na heterologní IVF jako součást ochrany práva na respektování rodinného a soukromého života podle čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech?. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2012, vol. 2, no. 2. Dostupné z: <<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/31/38>> [cit. 16. 10. 2017].

FILIP, J. K některým legislativním otázkám přijetí Listiny základních práv a svobod (20. výročí). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, roč. 18, č. 4, s. 318. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6406/5775>> [cit. 11. 10. 2017].

FRAZEN, I. et al. Report of the Independent Review of Assisted Reproductive Technologies. *Assisted Reproductive Technologies Review Committee*. Dostupné z: <[https://www.health.gov.au/internet/main/publishing.nsf/Content/79D96DD80F01073ECA257BF0001C1ABB/\\$File/artrc_report.pdf](https://www.health.gov.au/internet/main/publishing.nsf/Content/79D96DD80F01073ECA257BF0001C1ABB/$File/artrc_report.pdf)> [cit. 9. 10. 2017].

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Dobrý Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2001, s. 136–137.

HAASOVÁ, I. Etika asistované reprodukce. In: *Společnost pro psychosomatickou podporu léčby neplodnosti*. Dostupné z: <<http://www.podporareprodukce.cz/article/novinky/etika-asistovane-reprodukce>> [cit. 9. 10. 2017].

HODGKIN, R. – NEWELL, P. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Geneve: UNICEF, 2002, s. 117.

HÖÖG, Ch. Human in vitro fertilization. *The Nobel Assembly at Karolinska Institutet*. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/2010/advanced-medicineprize2010.pdf> [cit. 8. 10. 2017].

Is there any EU legislation that affects donor conception? *Donor Offspring Europe*. Dostupné z: <http://donoroffspring.eu/international_law/> [cit. 17. 10. 2017].

KONEČNÁ, H. Odanonymnění dárcovství gamet – analýza psychosociální. *Adam Česká republika*. Dostupné z: <http://www.adamcr.cz/soubory/Analyza_2012_odanonymneni_darcovstvi.pdf> [cit. 15. 10. 2017].

KOTEROVÁ, K. Vícečetná gravidita. *Moderní babičtví*. 2008, č. 16, s. 1. Dostupné z: <<https://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2008-16/?pdf=2>> [cit. 9. 10. 2017].

KRATOCHVÍL, M. Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství. In: *Nejmenší z nás 2015. Sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením*. Moravská Ostrava: Bios, 2016, s. 15–36. Dostupné z: <<http://nejmensiznas.cz/wp-content/uploads/2016/06/sbornik2015.pdf>> [cit. 11. 10. 2017].

Listina základních práv Evropské unie. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>> [cit. 9. 10. 2017].

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 192/11.

Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS. 12/01.

PARFIT, D. We Are Not Human Beings. *Philosophy*. no. 87, 2012. Dostupné z: <<http://andrewmbailey.com/papers/Parfit%202012.pdf>> [cit. 10. 10. 2017].

PASCAL, I. *Je zygota lidskou osobou?* Praha: Triton, 2012. s. 22–37.

Průběh asistované reprodukce. *UNICA in association with McGill University*. Dostupné z: <<http://www.unica.cz/cs/assisted-reproduction/>> [cit. 9. 10. 2017].

Rozhodnutí Vrchního soudu Anglie a Walesu ze dne 26. 7. 2002, věc *Joanna Rose proti Ministerstvu zdravotnictví*, případ č. CO/3802/01.

Rozsudek ESLP ze dne 10. 4. 2007, věc *Evansová proti Spojenému království*, stížnost č. 6339/05.

Rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2003, věc *Odièvre proti Francii*, stížnost č. 42326/98.

Rozsudek ESLP ze dne 16. 12. 2010, věc A, B a C proti Irsku, stížnost č. 25579/05.

Rozsudek ESLP ze dne 20. 3. 2007, věc *Tysiac proti Polsku*, stížnost č. 5410/03.

Rozsudek ESLP ze dne 25. 9. 2012, věc *Godelli proti Itálii*, stížnost č. 33783/09.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, věc *Labassee proti Francii*, stížnost č. 65941/11.

Rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, věc *Menesson proti Francii*, stížnost č. 65192/11.

Rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2007, *Dickson proti Velké Británii*, stížnost č. 44362/04

Rozsudek ESLP ze dne 8. 6. 2004, věc *Vo proti Francii*, stížnost č. 53924/00.

Rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 2014, věc *D. a další proti Belgii*, stížnost č. 29176/13.

Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 24. 1. 2017, věc *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, stížnost č. 25358/12.

Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 3. 11. 2011, věc *S. H. a další proti Rakousku*, stížnost č. 57813/00.

Rozsudek Velkého senátu Soudního dvora Evropské unie ze dne 18. 10. 2011, č. C-34/10, věc *Oliver Brüstle proti Greenpeace*.

ŘEŽÁBEK, K. *Asistovaná reprodukce v České republice 2013*. Praha: ÚZIS ČR, 2013, s. 7. Dostupné z: <<http://www.uzis.cz/system/files/asistreprodukce2013.pdf>> [cit. 8. 10. 2017].

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/23/ES ze dne 31. 3. 2004, o stanovení jakostních a bezpečnostních norem pro darování, odběr, vyšetřování, zpracování, konzervaci, skladování a distribuci lidských tkání a buněk. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32004L0023>> [cit. 16. 10. 2017].

Sněmovní tisk 371: novela zákona o specifických zdravotních službách. *Poslanecká sněmovna České republiky*. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=371&CT1=0>> [cit. 16. 10. 2017].

SÖDERSTRÖM-ANTTILA, V. et. al. Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families – a systematic review. *Human Reproduction Update*. 2016, vol. 22, no. 2, s. 261. Dostupné z: <<https://academic.oup.com/humupd/article-lookup/doi/10.1093/humupd/dmv046>> [cit. 12. 10. 2017].

Stanovisko vlády k návrhu poslanců Jitky Chalánkové, Marka Bendy, Niny Novákové, Augustina Karla Andrlého Sylora, Víta Kaňkovského a Martina Komárka na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a některé další zákony (sněmovní tisk č. 371). *Poslanecká sněmovna České republiky*. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=112354>> [cit. 17. 10. 2017].

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1330–1333

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1-645, obecná část)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 133–134.

TEMLADOR, A. Surrogacy Around the World. *The Next Family*. Dostupné z: <<http://thenextfamily.com/2015/08/surrogacy-laws-around-the-world/>> [cit. 12. 10. 2017].

TOBIN, J. The Convention on the Rights of the Child: The Rights and Best Interests of Children Conceived Through Assisted Reproductio. *Victorian Law Reform Commission*. 2004, s. 37. Dostupné z: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1852928> [cit. 15. 10. 2017].

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. III. ÚS 1972/08.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 1994, sp. zn. III. ÚS 169/94.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

VALC, J. Hodnotové pojetí a právní ochrana nenarozeného života v podmínkách biomedicínského vývoje. *Jurisprudence*. 2017, roč. XXVI, č. 4, s. 17.

VENTURA-JUNCÁ, P. – SANTOS, M. J. The beginning of life of a new human being from the scientific biological perspective and its bioethical implications. *Biological Research*. Vol. 44, no. 2, 2011. Dostupné z: <http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0716-97602011000200013> [cit. 10. 10. 2017].

Všeobecná deklaraci lidských práv. Dostupné z: <<http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>> [cit. 10. 10. 2017].

Vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky, ve znění vyhlášky č. 364/2015 Sb.

WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 50.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění ke dni 30. 3. 2012.

Zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/2005 Z. z. *o rodine* (Slovenská republika).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.